

ЕКОНОМІЧНА І ПОЛІТИЧНА ДЕМОКРАТІЯ: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Актуальність теми дослідження: Питання впливу політичної системи на економічне зростання залишаються предметом бурхливої наукової дискусії впродовж десятироків. Проблема взаємозв'язку економічної та політичної демократії цікавить багатьох дослідників, які підтверджують вплив політичних факторів, зокрема демократії, на економічне зростання.

Об'єкт дослідження: аспекти економічної та політичної демократії.

Предмет дослідження: зміст, проблеми взаємозв'язку та перспективи політичної та економічної демократії.

Завдання дослідження: проаналізувати літературу з проблем взаємозв'язку економічної та політичної демократії, шляхи економічного зростання політичними факторами та спроба систематизації існуючих поглядів на зв'язок між демократією та економічним зростанням.

Мета дослідження: виявлення головних аспектів економічної та політичної демократії та проблеми їхнього взаємозв'язку.

Демократія – політичний феномен, розвиток якого відбувається одночасно з суспільними трансформаціями та обумовлюється ними.

Для розуміння можливих каналів впливу демократії на економічне зростання необхідно визначити та виокремити основні риси демократії. У більшості праць демократія визначається як політична система з високим ступенем громадського контролю над прийняттям державних рішень і над реалізацією принципу політичної рівності. Також демократія може бути визначена через свої основні риси: наявність, визнання і захист з боку держави фундаментальних прав і свобод людини; виборність основних органів влади на основі загального, прямого, рівного виборчого права при таємному голосуванні; захист меншин, у тому числі і політичних; мирна наступність влади; відповідальність уряду перед громадськістю при активній ролі останньої. Вагомий внесок у розуміння взаємозв'язку між демократією та економічним зростанням зробив американський економіст Р. Барро. У своїй знаменитій праці «Демократія і зростання» (1996) він поставив питання: якщо багатство веде до демократії, то чи є правильним зворотне твердження? Емпірично дослідивши взаємозв'язок між демократією та економічним зростанням [3, с.6].

Проблема зв'язку демократії та рівня економічного розвитку країни постійно перебуває у центрі дискусій дослідників. У 1950–60-х роках панувала теорія модернізації, яка тісно пов'язувала процеси економічного розвитку та демократизації. Вважалося, що більше суспільство досягає економічних успіхів, тим більше шансів для того, щоб це суспільство стало демократичним [3, с.12].

На мікросоціологічному, особистісному рівні економічні чинники опосередковано можуть мати суттєвий вплив на процеси демократизації. Зокрема, високий соціоекономічний статус надає переваги людині, оскільки забезпечує володіння необхідною інформацією, навичками та компетенцією. Це також сприяє засвоєнню необхідних норм та моделей політичної поведінки (включно з відчуттям громадянського обов'язку), які можуть виступати мотивами залучення особистості в політику, що дає змогу набути досвід і дістати необхідну підтримку з боку офіційних структур. Соціоекономічний статус зумовлюється розподілом таких соціальних ресурсів: освіта, що формує звичку шукати нову інформацію, готовність оволодівати новими навичками та здатність до самообілізації; гроші, наявність яких вивільняє час для заняття громадянською діяльністю; високий соціальний статус і престиж, до носіїв яких влада дослухається охочіше; і нарешті, деякі поведінкові навички, наприклад, здатність грамотно викладати свої вимоги у доступній манері, прийнятній для політиків і бюрократів. Зрозуміло, що всі ці ресурси зосереджені в руках соціально привілейованих верств населення [4, с.13].

Наочним прикладом проблематичності застосування економічного підходу є порівняння України і Росії. За президентства В. Путіна Росія характеризується стрімким економічним піднесенням (щоправда, зумовленим кількарізовим підвищенням ціни на нафту) і водночас різким звуженням економічних свобод та утвердженням авторитарного режиму. Натомість Україна, де економічна ситуація була гіршою, ніж у Росії, намагається стати на шлях просування до демократії, насамперед у царині політичних та громадянських свобод. Втім, часто економічний чинник стає вирішальним у процесах демократизації, коли загострюється світова фінансово-економічна криза. Різке погіршення економічної ситуації у більшості країн світу, падіння рівня життя, зростання безробіття та інші негативні наслідки спричиняють тугу населення за «сильною рукою», сприяють згортанню демократичних свобод і розвитку авторитарних тенденцій. [4, с.13].

Ряд дослідників, аналізуючи проблеми, пов'язані з демократичним процесом, звертають увагу на внутрішні парадокси, властиві самій природі цього феномену. Зокрема, Л. Даймонд виокремлює три таких парадокси: «суперечність між згодою та ефективністю» (щоб бути стабільною та успішною демократія повинна мати підтримку суспільства, проте така підтримка в свою чергу залежить від ефективності демократії); «суперечність між представничістю та керованістю» (керованість вимагає достатньої концентрації та автономії влади, що загалом суперечить потребі в підзвітності влади, контролі та нагляді народу та його представників за її діяльністю); «суперечність між конфліктом і консенсусом» (для розвитку демократії необхідними є політична конкуренція та конфлікт, хоча у разі інтенсифікації ці явища можуть підірвати її стабільність) [2, с. 92–102].

Друга половина ХХ століття стала сприятливою для універсалізації ліберально-представницької моделі демократії, що міцно пов'язана з ринковою економікою. Зразок демократичного устрою, що популяризується сьогодні у більшості перехідних країн, передбачає практично повне злиття демократичних і ліберальних цінностей [1, с. 51].

В ідеалі політика щодо економіки повинна ґрунтуватись на свідомому використанні економічних закономірностей суспільного розвитку – у цьому разі вона сприяє економічному прогресу. Однак політика може здійснюватися і всупереч таким закономірностям, а в результаті спричиняти руйнування економіки, зuboжіння населення, соціальну поляризацію суспільства та інші негативні наслідки. Рано чи пізно така політика зазнає краху й змушена буде зважати на об'єктивні економічні процеси. Крім того, політика може чинити перешкоди економічному розвитку за одними напрямками й стимулювати його за іншими. За будь-яких умов вплив політики на економіку відчутний уже тому, що вона є засобом розв'язання економічних проблем. [5, с. 141].

Висновок: отже, можна зробити висновок, що існує пряма залежність між рівнем демократизації і ступенем економічної волі, а згодом і з процвітанням. Чим більш значущими є успіхи держави на шляху демократизації, тим більш розвинутою повинна бути її економіка. Аналіз проблеми, яка розглядається, приводить нас до правомірною висновку про те, що розвиток процесу демократизації залежить не тільки від стану внутрішньої економіки країни, але і від стану національних економік у системі світової економіки.

Список використаних джерел

1. Андрійчук Т. Сучасна демократія: проблеми та перспективи розвитку // Політичний менеджмент, 2012, № 4-5, с.
2. Даймонд Л. Три парадокси демократії / Л. Даймонд // Демократія : антологія / упор. О. Проценко. К. : Смолоскип, 2005. С. 92-104.
3. Магдич А.С. Демократизація і економічне зростання: Теоретичний аспект // Академічний огляд. 2016. № 2, 45 с.
4. Рахманов О. А. Демократія в системі політичних відносин суспільства : навч.-метод. комплекс. К. : КНЕУ, 2017. 25 с.
5. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: підручник. К.- Центр учб. л-ри, 2010. 472 с.